

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1949

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΟΣ

Είναι δύσκολο να γράψει ο έγγονος για τον πατῆρα του αφού κινδυνεύει, από άγāπη ή από μετριοφροσύνη, να πέσει στην υπερβολή ή του έπαινου ή τῆς υποτίμησης. Τὸ δεύτερο θὰ ἦταν ἀσέβεια στὴ μνήμη του, τὸ πρῶτο θὰ τὸ θεωροῦσε κι' ἐκεῖνος σὰν ἀπρέπεια καὶ θὰ μὸυ ψιθύριζε, με τῆ βαθιὰ αὐστηρῆ φωνή του, πὸυ μόλις θυμᾶμαι ἀπὸ τὰ παιδικὰ μου χρόνια, «οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν».

Ἄλλοι πρέπει νὰ κρίνουν τὴν λογοτεχνική του ἀξία καὶ τὴν ἱστορική του τοποθέτηση. Ἐγὼ θὰ περιοριστῶ σ' ἓνα μόνο ἔργο του, πολὺ λιγώτερο γνωστὸ ἀπὸ τὰ Τραγούδια τοῦ Χάϊνε ἢ ἀπὸ τὶς μεταφράσεις τοῦ Σαίξπηρ, ἔργο πὸυ παραγνωρίστηκε πολὺ, ἐνῶ θάρυνε περισσότερο, θαρρῶ, ἀπὸ τ' ἄλλα του ἔργα στὴ δημιουργία καὶ στὴν ἐξέλιξη τῆς γλώσσας. Τὸ Ἑλληνογαλλικό του Λεξικό, Ἀθῆναι 1897.

Ἡ ἔργασία του αὐτῆ, πολλῶν χρονῶν κόπος, φανερῶνει ἓνα κυρίως πρᾶμα. Τὴν φωτεινὴ του κρίση καὶ τὴν τόλμη του νὰ δεχτεῖ καὶ νὰ ἐπιβάλλει χιλιάδες λέξεις τῆς δημοτικῆς. Κι' ὁμως, οἱ περισσότεροι ἀπὸ ὄσους ἀσχολήθηκαν εἴτε με τὸ ἔργο του εἴτε με τὸ γενικώτερο θέμα τῆς γλώσσας, σχεδὸν δὲν τὸ ἀναφέρουν. Οἱ Ἐγκυκλοπαίδειες δὲν τὸ ἀναφέρουν. Ὁ Τριανταφυλλίδης, στὴν Ἱστορική Εἰσαγωγή τῆς Γραμματικῆς του, γράφει στὸ κεφάλαιο «Λεξικά»: «... ἔτσι καὶ διάφορα ἑλληνοξενόγλωσσα (λεξικά) καθὼς τοῦ Περίδη, ἑλληνοἰταλικὸ, τοῦ Ἡπίτη ἑλληνογαλλικό...». Για τὸν Βλάχο οὔτε λέξη. Ἄλλα νεώτερα ἑλληνογαλλικά λεξικά δὲν ἀναφέρουν τίποτε καὶ ὁ Ἡπίτης, για τὸν ὁποῖον θὰ πῶ παρακάτω, ἀφιερῶνει —ἀν δὲν με γελᾶει ἡ μνήμη— μιὰ καταδεχτική φράση.

Ὁ μόνος πὸυ ἀναφέρει τὸ ἔργο καὶ δείχνει ἐκτίμηση γι' αὐτὸ εἶναι ὁ Βλαστός. Ὁ φανατικὸς δημοτικιστῆς Πέτρος Βλαστός πὸυ στὰ «Συνώνυμα καὶ Συγγενικά» του γράφει, στὸν πρόλογο :

«Ἀρκετὴ βοήθεια βγάζει κανεὶς ἀπὸ τὸ

ἑλληνογαλλικὸ λεξικὸ τοῦ Ἀγγελοῦ Βλάχου...» καὶ πάρα κάτω: «Τὸ τμήμα αὐτὸ εἶναι ἀκόμα τὸ πιὸ φτωχὸ (αν καὶ με βοήθησε πολὺ τὸ λεξικὸ του Βλάχου) καὶ λυπούμαι...».

Γιατὶ ἄρα γε ν' ἀναφέρει τὸν Βλάχο, πὸυ τὸν θεωροῦσαν συντηρητικὸ καὶ ἴσως ἀντιδραστικὸ, ὁ ἀφηνιασμένος δημοτικιστῆς Βλαστός, πὸυ ἔγραψε δίχως τόνους, πὸυ ἔγραψε ἀβγὸ, αὐτὸς, αὐτογνωρισμὸς : γνῶθι σαυτὸν, συντραβιξιά : ἔλξη;

Λεξικογράφος κι' ὁ ἴδιος ὁ Βλαστός δὲν ἐθαύμασε στὸ ἔργο τοῦ Βλάχου τὴν πολὺχρονη καὶ κοπιαστική ἔργασία ὄσο τὴν ἀντίληψη, τὴν ὀρθὴ κρίση, τὴν ὀρθὴ αἴσθησή τῆς γλώσσας τοῦ πρῦτανι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὄπως τὸν ἔλεγαν τότε, πὸυ παρουσίασε, για πρώτη φορά στὰ νεώτερα χρόνια, ἓνα λεξιλόγιο πὸυ ἦταν πραγματικά, τότε, ὁ πιστὸς καθρέφτης τῆς ζωντανῆς γλώσσας, «τῆς καθομιλουμένης». Καὶ θὰ ἐνοιῶσε εὐγνωμοσύνη ὁ δημοτικιστῆς, βλέποντας πόσο δόκιμα ἓνας νομιζόμενος ἀντίπαλος συνέθεσε τὸ λεξιλόγιο τοῦ ἔργου του καὶ ἐπέβαλε με τὸ κύρος του ἄπειρες λέξεις, ἔξη περίπου χιλιάδες, καὶ ἐκφράσεις τῆς δημοτικῆς. Δὲν εἶναι, θαρρῶ, ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθεῖ πὼς ὁ Βλάχος «ἐπολιτογράφησε» τὶς νέες αὐτὲς λέξεις, γιατί ὡς τότε δὲν ὑπῆρχε λεξικὸ πὸυ νὰ περιλαμβάνει ὄλες τὶς λέξεις πὸυ χρησιμοποιοῦσε ἡ γλώσσα. Ὑπῆρχαν λεξικά τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς καθαρευούσης πὸυ ἐξωβέλιζαν κάθε στοιχεῖο δημοτικῆς καὶ λεξικά τῆς δημοτικῆς πὸυ δὲν εἶχαν οὔτε μιὰ λόγια λέξη. Ὑπῆρξε καὶ ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος πὸυ ἔγραψε ἓνα λεξικὸ για νὰ μάθει τὸν ἑλληνικὸ λαὸ πὼς νὰ ξεχάσει τὴ δημοτικὴ για νὰ μιλήσει τὴν ἀρχαία...

Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος στὰ «Προλεγόμενα» τοῦ «Λεξικοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς διαλέκτου», Ἀθῆναι 1857, γράφει : «... λεξικὸν συναρμολογήσασθαι, ὁποῖον τὸ ἀνὰ χεῖρας, μή τί τῷ συρφετῷ τῶν ὀθνεῖων τι καὶ βαρβάρων φωνῶν τὸ γνή-

σιον τῆς ἀρχαίας παραβλαβείῃ». Καὶ τὸ λεξικό του εἶναι ἐξήγηση τῆς δημοτικῆς στὴν ἀρχαία.

Σαράντα χρόνια ἀργότερα ὁ Βλάχος βρίσκεται στοὺς ἀντίποδες καὶ ὁ συρφετὸς τῶν ὀθνείων καὶ βαρβάρων φωνῶν ὄχι μόνο βρίσκει χάρη ἀλλὰ εἶναι ἡ βάση τῆς ἐργασίας του. Στὸν πρόλογο τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1897 γράφει ὅτι ὁ λεξικογράφος δὲν εἶναι παρὰ χρονογράφος τῆς γλώσσας. «Καθῆκον αὐτοῦ ἔχει νὰ ταμιεύσῃ ὅ,τι ἡ χρῆσις ἐκύρωσε... ὅ,τι οἱ πολλοὶ ἐδημιούργησαν ἢ παρεδέχθησαν, ὅ,τι καλὸν ἢ κακὸν ἐνίστε, ὀρθὸν ἢ πολλὰκις ἐσφαλμένον ἐνομοθέτησε ὁ λαὸς. Διότι οὗτος μόνος εἶναι ὁ παντοκράτωρ καὶ ἀνέκκλητος τῆς γλώσσας δημιουργὸς καὶ νομοθέτης». Ἐδῶ κάνει μιὰν ἐπιφύλαξιν (σωστή). «Δὲν εἶναι βεβαίως λαὸς οὔτε τὰ ἀγράμματα πλήθη οὔτε μόνοι οἱ πεπαιδευμένοι ἐπίλεκτοι ἀλλὰ πάντες ὁμοῦ συνεργαζόμενοι... ἀνευ ὀρισμένου προγράμματος ἢ προτεθειμένου σκοποῦ».

Πόσο μακριὰ βρισκόμαστε ἀπὸ τὸν Σκαρλάτο Βυζάντιο, ἀπὸ τὸν Μιστριώτη, τοὺς ἀττικιστὰς. Καὶ πρέπει νὰ τονισθεῖ πὼς ὁ Βλάχος ἔγραφε τὸ λεξικό του καὶ διατύπωνε τὶς ιδέες αὐτὲς τὴν ἐποχὴ πού, ὁ Βυζάντιος, θαρρῶ, τῆς «Νέας Ἡμέρας», τοῦ ἔγραφε ἀπ' τὴν Τριέστη ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἐλπίζει τίποτε ἀπὸ ἕναν τόπο ὅπου δοξάζεται σὰν ἐθνικὸς ποιητὴς ἕνας Σολωμός!

Ὁ Βλάχος ἀποστρέφεται τὶς ἀκρότητες. Καταδικάζει ὅσους θέλουν νὰ ἐπιβάλλουν λέξεις ὅπως κρυπέγγραφον, κρικόμεστρον (ἔ), ταρρούχιον (τσαρούχι)! Ἀλλὰ πολὺ μάει κι' ἐκείνους πού «μεθ' ὀρισμένου προγράμματος ἢ προτεθειμένου σκοποῦ», θέλουν, βιάζοντάς τιν, νὰ σπρώξουν τὴ γλώσσα στὸν ἀντίθετο δρόμο. Εἶναι συνεπῆς. Μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὸ «Α» τοῦ λεξικοῦ του. Βρίσκεις: ἀγλαός, ἀκμοθέτης καὶ ἀναψήφισις ἀλλὰ συναντᾷς: ἀπάγγιο ἀπαγάδι, ἀπέ (!), ἀπατός (μου), ἀργητα, ἀτζαμῆς καὶ μέσα σὲ φράση «πῆγε τοῦ ἀνέμου», «ξημερώνοντας». Λέξεις «χυδαῖες» πού δὲν δίστασε νὰ τὶς καθιερώσει, νὰ τὶς ἐπιβάλλει. Καὶ τὸ λεξιλόγιό του γίνεται βάση ὅλων τῶν νεωτέρων λεξικῶν πού δημοσιεύτηκαν τὶς πρώτες δεκαετηρίδες μετὰ τὸ δικό του. Ὁ Κουμανούδης στὸ λεξικό του, μερικὰ χρόνια ἀργότερα, σημειώνει: (Α. Β.) μπροστὰ σὲ κάθε λέξη πού πέρνει ἀπὸ τὸ λεξικό τοῦ Βλάχου.

Τὸν ἀντιγράφουν τόσο δουρικὰ ὥστε καὶ τὰ λάθη του ξαναβρίσκονται στὰ νεώτερα λεξικά.

Στὴν πρώτη σελίδα τοῦ ἀντιτύπου τοῦ λεξικοῦ τοῦ ὁ Βλάχος ἔχει σημειώσει:

«Ὁ Ἡπίτης ἀντέγραψε καὶ τὰ λάθη!». Καὶ ἀναφέρει μερικά. Ὁ Hubert Pernot γράφει στὸν πρόλογο τοῦ *Lexique Grec moderne-français*, Paris:

«Parmis les livres que j' ai utilisés celui d' Angelos Vlachos mérite une mention speciale. La jeune génération à laquelle il arrive d' être peu équitable pour celle qui l' a immédiatement précédée, sous-estime l' oeuvre de Vlachos. Son dictionnaire grec-moderne-français, paru en 1897 et réimprimé en 1909 représente un énorme travail; il a marqué une date dans la lexicographie neohellénique et sa valeur est prouvée par le fait que tous les volumes du même type parus depuis ont dû s' en inspirer. Hīpiti l' a servilement copié. d' autres l' ont simplement abrégé en voilant plus ou moins leurs emprunts. Assurément l'ouvrage a des défauts mais les plus graves proviennent de ce qu' il est déjà ancien et de ce que le grec a beaucoup évolué dans ces toutes dernières années... Il m' a semblé qu' il n' y avait pas lieu de donner une autre forme à une foule de passages de ce livre consciencieux mais j' ai fait aussi un effort personnel».

Ἀνάμεσα Σκαρλάτο Βυζάντιο καὶ Βλαστό στέκεται, σταθμός, ὁ Βλάχος. Σταθμός ἰσοροπίας καὶ «ἀνεξιγλωσσίας». Ἐνοιωθε πὼς ἡ ἀλήθεια βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ «τὸ γνήσιον τῆς ἀρχαίας παραβλαβείῃ» τοῦ Βυζαντίου καὶ θεωροῦσε, ἴσως ὄχι τόσο ἄδικα, πὼς ἡ ἴδια ἀλήθεια βρισκόταν ἐπίσης μακριὰ ἀπ' τὴν προσπάθεια πού ξεκίνησε γιὰ τὶς μεγάλες κατακτήσεις μὲ τὸν Ψυχάρη καπετάνιο. Τὸν δημοτικισμό τὸν καταδικάζει σὰν κίνημα ἐπαναστατικὸ χωρὶς νὰ καταδικάζει τὴν δημοτικὴ γλώσσα «ἐπιφυλασσόμενος, ἂν ὁ Θεὸς χάριση βίον καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὰ νέα δόγματα, νὰ προσέλθῃ βραδύτερον ἐν ὀψίμῳ μετανοίᾳ εἰς τῆς νέας αἱρέσεως τὸ προσκύημα».

Παρὰ τὴν ἐπιφύλαξιν του ἐκτιμᾷ καὶ ὑποστηρίζει τὸν Παλαμᾶ (ὑπάρχει ἕνα σχετικὸ τετράστιχο δικό του) καὶ χαίρεται πραγματικὰ ὅταν μετὰ μιὰ παροδικὴ παρεξήγηση ὁ νέος ποιητὴς, κάνοντας τὸ πρῶτο βῆμα, πηγαίνει σπῆτι του γιὰ νὰ τοῦ δώσει μιὰ καινούργια συλλογὴ ποιημάτων του μὲ

τὴν ἀφιέρωση «Ἄγγέλῳ Βλάχῳ μετ' ἀπείρου τιμῆς καὶ σεβασμοῦ».

Εἶπα πρὸ πάνω πῶς ὁ Βλάχος ἴσως δὲν εἶχε τόσο ἄδικο νὰ νομίζει πῶς ἡ ἀλήθεια βρισκόταν μακριὰ ἀπ' τὸ καινούργιο κί-
ν η μ α γιατί πολλές φορές συλλογιέμαι.
Τί χρειαζόταν ὁ μικρὸς Ψυχάρης ἀφοῦ ὁ

πῆρχε ὁ Μεγάλος Παλαμᾶς ; Θ' ἀπαντήσουν πολλοὶ πῶς ἡ σύγκρουση ἦταν ἀναπόφευκτη καὶ χρειαζόταν καπετάνιο. Ἀναπόφευκτη καὶ ἀναγκαία ἀλλὰ πρέπει νὰ παραδεχτοῦν πῶς ἦταν ἀλγεινὴ ἀφοῦ καὶ σήμερα ἀκόμα δὲν μπορούμε νὰ γράψωμε τὴ γλώσσα πού μιλοῦμε.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ

Τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου, τὸ 1878.

Ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ : Δημ. Πανᾶς, Ἰωάν. Γεννάδιος, Ἄλ. Ραγκαβῆς, Θεόδ. Δηλιγιάννης, Ἄλ. Σκουζές καὶ Ἄγγ. Βλάχος.